

بررسی نقش عوامل اجتماعی - اقتصادی مؤثر بر شادی (مطالعه موردی جمعیت فعال شهر تهران)

جعفر میکائیلی*، مرتضی خورسندی**، فاطمه السادات همایونی***

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۲/۲۲ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۲/۴

چکیده

گزارش‌ها و داده‌های آماری گویای وضعیت بحرانی ایران در رابطه با شادی و شاخص‌های مربوط به آن هستند. از سوی دیگر، زندگی پرهیاهو در کلانشهرهای عظیم مانند شهر تهران، به دلیل شتاب روزافزون سرعت زندگی و بروز مسائل و مشکلات اجتماعی و اقتصادی فراوان، افراد را مستعد خمودگی، افسردگی و احساس ناخشنودی ساخته و این امر سلامت روانی افراد و در نتیجه سلامت جامعه را از ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مورد تهدید قرار می‌دهد. این مطالعه از نوع تحقیقات همبستگی و مقطع عرضی بوده که با روش پیمایش در جامعه آماری جمعیت فعال (۶۵-۱۵سال) شهر تهران و با نمونه ۳۷۱ نفری (نمونه‌گیری خوشه‌ای

moallem289@gmail.com

mkhorsandi57@yahoo.com

*** دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی، کارشناس برنامه‌ریزی پژوهشی دانشگاه

homayouii@atu.ac.ir

* عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی

** دانشیار گروه اقتصاد انرژی دانشگاه علامه طباطبائی

علامه طباطبائی. (نویسنده مسئول)

چند مرحله‌ای) انجام شده است. در این مقاله به دنبال پاسخ به این سؤال هستیم که میزان اثرگذاری متغیرهای اجتماعی: سرمایه اجتماعی (اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی) و متغیرهای اقتصادی: بیکاری و درآمد بر شادی جمعیت فعال شهر تهران تا چه اندازه‌ای است؟ برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی، آمار استنباطی و از روش تحلیل مسیر به منظور بررسی فرضیه‌های تحقیق استفاده شد. بر اساس نتایج، بین انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی و اعتماد اجتماعی، میزان درآمد خانوار و سن با شادی رابطه مثبت معناداری مشاهده شد. بر اساس دیگر نتایج بین میزان تحصیلات، وضعیت اشتغال، جنسیت و وضعیت تأهل افراد با شادی رابطه معناداری وجود نداشت. در نهایت مدل تحلیل مسیر نشان داد که انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی و میزان درآمد خانوار اثر مثبت معناداری بر شادی افراد داشته و این متغیرها قادرند ۳۴ درصد از واریانس کل تغییرات شادی را تبیین کنند.

واژه‌های کلیدی: شادی، سرمایه اجتماعی، اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی، درآمد، بیکاری.

بیان مسئله

شادی و نشاط به‌عنوان یکی از احساسات ریشه‌ای مثبت و یکی از ضروری‌ترین خواسته‌های فطری و نیازهای روانی انسان، نقش تعیین‌کننده‌ای در تأمین سلامت فرد و جامعه داشته و از آنجایی که شادی همواره با خرسندی، خوش‌بینی و امید و اعتماد همراه است، می‌تواند نقش تسریع‌کننده‌ای در فرایند توسعه جامعه داشته باشد (هزارجریبی؛ مرادی، ۱۳۹۳: ۴)، چرا که شادی و نشاط ماده اولیه تغییر و تحول و حیات اجتماعی انسان‌ها بوده و به‌عنوان یکی از «شاخص‌های توسعه»^۱ در جوامع تبدیل شده است. در

۳ بررسی نقش عوامل اجتماعی - اقتصادی مؤثر بر ...

جامعه شاد و خوشحال تولید بهتر و اشتغال بیشتر و اقتصاد سالم‌تر خواهد بود. در محیط شاد است که ذهن انسان‌ها پویا، زبانشان گویا و استعداد آنها شکوفا می‌شود و جامعه به‌سوی پیشرفت و تعالی گام برمی‌دارد. از سوی دیگر شادی و نشاط می‌توانند زمینه افزایش بهره‌وری را فراهم آورند.

از بُعد «سیاست‌گذاری اجتماعی»^۱ نیز شادی مسئله بسیار مهمی است؛ زیرا هر قدر ملتی شاد باشد، احساس رفاه بیشتری خواهد داشت. (صیادی فر و دوستی: ۱۳۸۴: ۸). از این منظر، شادکامی به باور برخی از اندیشمندان حوزه سیاست اجتماعی خود از مؤلفه‌های رفاه اجتماعی (فیتز پتریک، ۱۳۸۳: ۲۰) و از منظر برخی غایت سیاست اجتماعی است؛ به این معنا که رفاه اجتماعی در نهایت، وضعیتی است که در آن، نیازهای فرد تأمین و مسائل او مدیریت و مرتفع شده است و در نتیجه، احساس شادکامی و خرسندی دارد (نصرتی نژاد و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴۵ به نقل از: Midgley & Livermore, 2008).

امروزه به‌واسطه نقشی که کیفیت زندگی در سلامت فردی و اجتماعی دارد، باور اساسی بر این است که در مورد یک ملت تنها با «رشد اقتصادی»^۲ نمی‌توان قضاوت کرد، بلکه احساس خشنودی، امنیت، «رضایت اجتماعی»^۳ و شادمانی و نشاط مردم نیز مهم است (کیا، امیری، ۱۳۹۲: ۱۴۰)؛ زیرا کمبود و فقدان شادی و نشاط در جامعه، افسردگی، بدبینی و ارزیابی منفی از رویدادها، بی‌علاقگی به اجتماع و کار، کم‌رنگ شدن وجدان کاری، اعتیاد به مواد مخدر، ناهنجاری‌های اجتماعی، رواج خشونت در روابط اجتماعی، طلاق، گرایش به فرهنگ بیگانه و غیرخودی و ... را به بار می‌آورد (دریکوندی، ۱۳۸۱: ۶). به همین دلیل است که احساس شادمانی و چیرستی شادی و چگونگی تأمین و مواد سازنده آن از مواردی هستند که برای سالیان متمادی اذهان را به خود مشغول داشته‌اند و پژوهش‌های بسیاری در این خصوص صورت گرفته است.

-
1. Social Policy Making
  2. Economic Grow
  3. Social Satisfaction

بر اساس نتایج پژوهش‌های انجام شده در زمینه شادی، از نظر ۵۰ درصد مردم احساس شادکامی و نشاط مهم‌ترین مسئله زندگی به شمار می‌رود. از سال ۲۰۰۰ میلادی به بعد در نگاه سازمان ملل [متحد]^۱ برای تعیین سطح توسعه‌یافتگی کشورها متغیرهای نشاط، امید به آینده، خشنودی و رضایت‌مندی افراد جامعه نیز به‌عنوان یک متغیر کلیدی وارد محاسبات شده است. به این صورت که اگر مردم یک جامعه احساس نشاط، خشنودی و رضایت‌مندی نکنند، نمی‌توان آن جامعه را توسعه‌یافته قلمداد کرد که این نشان‌دهنده اهمیت شادی و نشاط می‌باشد (فتاحی و همکاران، ۱۳۹۵: ۹؛ به نقل از: صفری شالی، ۱۳۸۷). برخی قراین و داده‌های آماری، بیانگر افول میزان شادی در جامعه ایرانی است. آمارهایی که تاکنون منتشر شده است، میزان شادی در جامعه ایران را کم و پایین‌تر از میانگین‌های جهانی ارزیابی کرده‌اند و در آخرین گزارش شادکامی گالوپ^۲ مشاهده می‌شود که ایران رتبه ۱۰۸ از میان ۱۵۷ کشور را از آن خود کرده است و در این زمینه از جایگاه مناسبی برخوردار نیستیم^۳. همچنین بر اساس این گزارش، مردم ایران با ۵۰ درصد جمعیت عصبانی، به‌عنوان عصبانی‌ترین مردم جهان معرفی شده‌اند (World Happiness Report, 2017). از سوی دیگر، به لحاظ شاخص‌های مؤثر بر شادی نیز در جایگاه مناسبی قرار نداریم. با توجه به آخرین گزارش مؤسسه لگاتوم^۴ که

---

1. United Nations

2. Gallup Company

۳- پرسشنامه جهانی ارزش (VWS) طراحی است که از طریق پرسشنامه اقدام به کمی‌سازی میزان رضایت عمومی در کشورهای مختلف می‌کند. بر اساس نظرسنجی‌های انجام‌گرفته در قالب این طرح در سال ۲۰۱۰ ایران در میان ۴۶ کشور مورد بررسی رتبه ۲۶ را از نظر میزان «رضایت ذهنی» در اختیار داشت. در این نظرسنجی، میزان رضایت عمومی در کشورهای مختلف در بازه صفر تا ده کمی شده است. عدد بالاتر در این شیوه‌سازی کمی، بیانگر رفاه ذهنی بالاتر شهروندان است. میزان رضایت ذهنی شهروندان ایرانی با نمره ۶/۴ در حدود یک نمره از میانگین نمره رضایت عمومی در کشورهای مورد بررسی پایین‌تر است. از سوی دیگر در «گزارش جهانی شادمانی» که در سال ۲۰۱۵ منتشر شد ایران در میان ۱۵۷ کشور مورد بررسی با نمره ۴/۹ رتبه ۱۰۵ را در اختیار داشت. در محاسبه شاخص مورد بررسی در گزارش جهانی شادمانی، علاوه بر تورم و درآمد سرانه، شاخص‌های هزینه سلامت، آزادی و حق انتخاب و حمایت‌های اجتماعی مورد بررسی قرارگرفته است.

4. Legatum

همه‌ساله برخی مؤلفه‌های رفاهی ۱۴۲ کشور جهان را بررسی و رتبه‌بندی می‌نماید، رتبه ایران در حوزه سرمایه اجتماعی ۷۰ و در حوزه اقتصادی ۱۰۳ می‌باشد^۱ (Prosperity Index Legatum, 2017).

در رابطه با شهر تهران، مطابق گزارش^۲ NUMBEO در سال ۲۰۱۸ در بررسی شاخص کیفیت زندگی، رتبه شهر تهران در مقایسه با شهرهای کشورهای دیگر از میان ۵۲۶ شهر، ۴۳۳ بود^۳. این رتبه شرایط نگران‌کننده‌ای از وضعیت کیفیت زندگی در شهر تهران را نشان می‌دهد که این امر بر میزان ضرورت بررسی کیفیت زندگی می‌افزاید. بنابراین، با توجه به گزارش‌های ارائه شده و وضعیت بحرانی ایران در شاخص‌های مربوط به شادی، مطالعه در این خصوص و از ابعاد مختلف، ضرورت دارد. همچنین از آنجایی که عوامل اجتماعی و اقتصادی در تقویت یا تضعیف میزان شادی مؤثر واقع می‌شوند و یکی از قوی‌ترین چارچوب‌های تبیینی در ملاحظات جامعه‌شناختی و اقتصادی معاصر، مفهوم سرمایه است، لزوم توجه به پدیده شادی و مطالعه رابطه میان مقولات شادی، سرمایه اجتماعی و عوامل اقتصادی مانند بیکاری و درآمد، ضرورت می‌یابد. از این رو پژوهش حاضر درصدد است به این سؤال پاسخ دهد که میزان اثرگذاری متغیرهای اجتماعی (اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی و انسجام اجتماعی) و متغیرهای اقتصادی (بیکاری و درآمد) بر شادی جمعیت فعال شهر تهران تا چه اندازه‌ای است؟

۱. مؤسسه لگاتوم با بررسی بیش از ۹۸ عامل در قالب ۹ زیر شاخص کیفیت اقتصادی، محیط کسب و کار، حکمروایی، آموزش، بهداشت و سلامت، امنیت، آزادی‌های فردی، سرمایه اجتماعی و مسائل زیست‌محیطی تلاش دارد تا برای مسائلی نظیر رشد اقتصادی یا افزایش ورود سرمایه‌گذاری خارجی به یک کشور گام برداشته و تصویری دقیق‌تر از میزان و عمق رفاه و توسعه را در هر جامعه ارائه کند.

۲. پایگاه اینترنتی NUMBEO بزرگ‌ترین پایگاه داده در جهان است که اطلاعات جدیدی را در مورد شرایط زندگی در شهرها و کشورهای جهان از جمله هزینه‌های زندگی، شاخص مسکن، مراقبت‌های بهداشتی، ترافیک، جرم و جنایت و آلودگی نشان می‌دهد.

3. <https://www.numbeo.com/cost-of-living/in/Tehran>

پیشینه تجربی پژوهش

پیشینه و قدمت توجه به موضوع شادی را می‌توان به ازای تاریخ خلقت بشر دانست، چرا که آدمی همواره به دنبال این بوده است که چگونه خود را از دردها و رنج‌ها رها سازد و از حال بد به حال خوب تغییر وضعیت دهد؛ بنابراین احساس شادی، نشاط، شادمانی یا شادکامی، چیستی شادی، چگونگی تأمین و مواد سازنده آن از مواردی هستند که برای سالیان متمادی اذهان محققان را به خود مشغول داشته‌اند. تأثیرپذیری این مقوله از ساختارهای متعدد جامعه و تأثیرگذاری آن بر فرایند توسعه و تعالی جامعه، سبب شد که در نیمه قرن بیستم، احساس شادی و نشاط به‌مثابه یکی از موضوعات موردبررسی روان‌شناسان، برخی جامعه‌شناسان و اقتصاددانان مطرح شود (ربانی و همکاران، ۱۳۹۰: ۳). همچنین از سال ۲۰۰۰ به بعد نیز در رویکرد سازمان‌های بین‌المللی همچون سازمان ملل در تعیین سطح توسعه‌یافتگی کشورهای جهان تغییراتی صورت گرفته و متغیرهایی همچون شادکامی اجتماعی، امید به آینده، خشنودی و رضایت‌مندی اجتماعی به‌عنوان شاخص‌های کلیدی وارد محاسبات شده‌اند (سهراب زاده و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۱۸). از این‌رو است که در سال‌های اخیر پژوهش‌های پیرامون «شادی» افزایش چشمگیری داشته است و در حال حاضر بیش از ۱۰ هزار مقاله درباره شادی وجود دارد. در این قسمت به بررسی اهم مطالعات تجربی انجام شده در زمینه عوامل اجتماعی و عوامل اقتصادی مؤثر بر شادی به ترتیب مطالعات داخلی و خارجی خواهیم پرداخت:

پیشینه‌های داخلی

ربانی و همکاران (۱۳۹۰) در این مطالعه سرپرستان خانوار شهر اصفهان را از نظر «میزان شادکامی» مورد مطالعه قرار داده‌اند. روش پژوهش از نظر کنترل شرایط پژوهشی پیمایشی، از نظر وسعت، پهنانگر و از نظر زمانی، مقطعی است. نتایج حاصل از سنجش

۷ بررسی نقش عوامل اجتماعی - اقتصادی مؤثر بر ...

اثر عوامل مختلف بر میزان عدم شادکامی افراد مورد مطالعه نشان داده است که سن افراد، وضعیت تأهل، سطح تحصیلات، وضعیت اقتصادی، میزان سلامت و محل سکونت ارتباط معناداری با میزان شادکامی افراد داشته است.

قاسم‌زاده (۱۳۹۰) به بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و برون‌گروهی با شادی در بین شهروندان بالای ۱۸ سال شهر تهران می‌پردازد. روش این تحقیق همبستگی مقطعی می‌باشد و یافته‌های این مطالعه حاکی از آن است که متغیرهای سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و برون‌گروهی، تحصیلات، وضعیت تأهل، درآمد، منطقه محل سکونت و وضعیت اشتغال، ۳۶ درصد از متغیر شادی را تبیین می‌کنند. سرمایه اجتماعی درون‌گروهی نیز بیشتر از سرمایه اجتماعی برون‌گروهی بر شادی تأثیرگذار است ولی این تفاوت زیاد نیست. سرمایه اجتماعی برون‌گروهی و شادی در پهنه اقتصادی - اجتماعی بالا، بیشترین سهم را به خود اختصاص داده‌اند.

خوش‌فر و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی که با نمونه‌ای ۳۸۰ نفری از افراد ۱۵ تا ۲۹ سال شهر بابلسر به‌طور تصادفی انتخاب شده‌اند و با روش تحقیق پیمایشی است، نشان می‌دهد که میان متغیر مستقل سرمایه اجتماعی و ابعاد آن با شادی جوانان همبستگی مستقیم وجود دارد؛ اما بیشترین همبستگی شادی با ارتباط اجتماعی و کمترین همبستگی آن با مشارکت رسمی است. بر پایه نتایج این پژوهش از میان سه بعد سرمایه اجتماعی و ارتباط اجتماعی و اعتماد اجتماعی و از میان متغیرهای زمینه‌ای، پایگاه اقتصادی اجتماعی، ۲۵ درصد از پراکنش متغیر وابسته شادی را تبیین می‌کنند.

منتظری و همکاران (۱۳۹۱) در مطالعه‌ای ۲۷ هزار و ۸۱۳ نفر از افراد دارای سن ۱۸ تا ۶۵ سال در سطح کشور ایران از نظر «میزان شادکامی» مورد مطالعه قرار دادند. روش این پژوهش به‌صورت مقطعی و جمعیت مورد مطالعه به‌صورت نمونه‌گیری چندمرحله‌ای وارد مطالعه شدند. نتایج حاصل از سنجش اثر عوامل مختلف بر میزان عدم شادکامی افراد مورد مطالعه نشان داده است که سن افراد، وضعیت تأهل، سطح

تحصیلات، وضعیت اقتصادی، میزان سلامت و محل سکونت ارتباط معناداری با میزان شادکامی افراد داشته است.

امیرکافی و زارع (۱۳۹۱) در تحقیقی از نوع پیمایشی با استفاده از شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای با ۳۸۴ نفر از افراد بالای هجده سال، ساکن در مناطق مسکونی شهر کرمان مصاحبه انجام دادند، دریافتند که متغیرهای شبکه اجتماعی قوی، شبکه‌های مشارکت مدنی، حمایت اجتماعی، اعتماد نهادی و احساس تعلق، اثر معناداری بر شادکامی دارند. اشکال سرمایه اجتماعی، ۳۸ درصد تغییرات شادی را تبیین می‌کنند. در این پژوهش، به‌طورکلی، تمام انواع ذکر شده سرمایه با همدیگر وابستگی متقابل دارند و در طول زمان با داشتن درجات معینی به یکدیگر تبدیل می‌گردند و هر شکلی از آن به‌گونه‌ای می‌تواند آفریننده شادی باشد.

اکبر زاده و همکاران (۱۳۹۲) در تحقیقی که روش آن پیمایشی است و نمونه‌ای ۳۸۰ نفری از ساکنان ۲۹-۱۵ سال بابلسر مورد مطالعه قرار گرفته‌اند، بیان کردند که میزان شادی پاسخگویان به‌طورکلی در حد متوسط است. از بین متغیرهای زمینه‌ای و جمعیت شناختی مورد مطالعه، هیچ‌کدام با شادی رابطه معناداری نداشتند. متغیرهای سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی و سرمایه اقتصادی به ترتیب اهمیت، تبیین‌کننده‌های شادی در این تحقیق بوده‌اند. مدل به‌دست‌آمده از متغیرهای مؤثر بر اساس رگرسیون چند متغیره نیز، ۲۲/۵ درصد از واریانس احساس شادی در جامعه آماری را تبیین می‌کند.

نصرتی نژاد و همکاران (۱۳۹۴) در تحقیقی میزان شادکامی ۳۸۴ نفر از جوانان ۱۸ تا ۳۰ سال شهر تهران را با روش پیمایشی مورد بررسی قرار دادند. یافته‌ها حاکی از آن است که میان سرمایه اجتماعی و ابعاد آن و میزان شادکامی رابطه معنادار، مستقیم و مثبت وجود دارد. میزان مشارکت اجتماعی دارای قوی‌ترین رابطه با شادکامی است و پس از آن اعتماد اجتماعی و انسجام اجتماعی قرار دارند. در میان متغیرهای زمینه‌ای، سن و وضعیت تأهل نیز از رابطه معناداری با شادی برخوردارند. بر پایه نتایج این پژوهش، ابعاد سرمایه اجتماعی ۵ درصد از تغییرات متغیر شادکامی را تبیین می‌کنند؛

به‌گونه‌ای که مشارکت اجتماعی بیشترین تأثیر و انسجام اجتماعی کمترین تأثیر را بر شادکامی دارند و در میان متغیرهای زمینه‌ای، سن و وضعیت تأهل نیز از رابطه معناداری با شادکامی برخوردارند.

موسوی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی به بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و شادی در بین شهروندان تهران می‌پردازند. روش این تحقیق از نوع همبستگی است و ۴۱۲ نفر از شهر تهران به‌عنوان جامعه آماری و با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شده‌اند. یافته‌ها حاکی از آن است که همبستگی بالایی بین سرمایه اجتماعی درون‌گروهی (۰,۴۹) و شادی وجود دارد. در این پژوهش فرضیه‌های مربوط به درآمد، تحصیلات، منطقه محل سکونت و وضعیت اشتغال، با شادی رابطه مستقیم و مثبت دارند.

خورسندی و عزیزی (۱۳۹۵) در تحقیقی نقش نرخ بیکاری و میزان آن را بر شادی موردبررسی قرار داده‌اند. روش تحقیق بر اساس یک مدل رگرسیون داده‌های پانل در دو مقطع زمانی (۲۰۰۵-۲۰۰۷) و (۲۰۱۰-۲۰۱۲) و ۱۴۶ مقطع عرضی است. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که اثرگذاری بیکاری بر شادی به میزان نرخ آن بستگی داشته و با افزایش سطح بیکاری و بالاتر رفتن آن از نرخ آستانه‌ای، اثر منفی بیکاری بر شادی تشدید می‌گردد. هم‌چنین بیکاری بیش از تورم بر شادی و رفاه اثر منفی دارد.

خورسندی و علی‌بابایی (۱۳۹۵) در مقاله‌ای، اثر بیکاری و تورم بر شادی را به‌عنوان شاخص رفاه مورد برآورد قرار داده‌اند. این برآورد در دو نمونه از داده‌های پانل انجام می‌شود؛ نمونه اول شامل ۱۴۶ کشور جهان است که شاخص شادی برای آن‌ها محاسبه شده و نمونه دوم فقط ایران و کشورهای همسایه‌اش را شامل می‌شود. نتایج حاصل از تخمین‌ها نشان می‌دهد در هر دو نمونه، بیکاری نقش مؤثرتری در کاهش شادی و رفاه دارد. با توجه به آزمون‌های انجام شده، محققین به این نتیجه رسیده‌اند که

بیکاری بیش از تورم بر رفاه افراد اثر می‌گذارد و سیاست‌گذاران در هدف‌گذاری‌های خود باید وزن بالاتری به بیکاری بدهند.

پیشینه‌های خارجی

آبوت و ساپسفورد^۱ (۲۰۰۶) در پژوهشی که با عنوان «شادی و رضایت از زندگی در روسیه و اوکراین» انجام دادند. نشان دادند که سرمایه انسانی، شرایط مادی (وضعیت اقتصادی)، زمینه اجتماعی (حمایت، اعتماد و تعهدات اجتماعی)، میزان رضایتمندی از درآمد و امکانات خانوادگی با میزان شادی و رضایت از زندگی افراد مورد مطالعه دارای رابطه مستقیم می‌باشند.

کریستین بجنسکو^۲ (۲۰۰۸) در مطالعه‌ای به بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و شادکامی در ایالات متحده آمریکا طی سال‌های ۱۹۸۳-۱۹۹۸ پرداخته است. این تحقیق که به‌صورت تحلیل ثانویه داده‌های پانل ۹ مرکز آمارگیری انجام شده، نشان داده است که اعتماد تأثیری مثبت بر شادکامی دارد.

چانگ^۳ (۲۰۰۹) در تحقیق خود به نتیجه می‌رسد که همه اجزای سرمایه اجتماعی (مشارکت در سازمان‌های غیر داوطلبانه، داوطلبانه، حضور در اجتماعات و اعتماد) روی شادی ذهنی مؤثرند.

لیانگ^۴ (۲۰۱۰) در تحقیق خود دریافت که عنصری همچون تعلق پذیری، حتی پس از کنترل ویژگی‌های زمینه‌ای عمده، رابطه معناداری با شادی دارد. یافته‌های دیگر این موضوع را که سرمایه اجتماعی به‌عنوان بخش مهمی در پیش‌بینی شادمانی است، تأیید کردند.

-
1. Abbott & Sapsford
  2. Christian Bjornskov
  3. Chang
  4. Leung

گروایک و گروایک^۱ (۲۰۱۳) در پژوهش تأثیر هم‌زمان سرمایه اجتماعی بر شادی در کشورهای مرکزی و شرقی در اروپا با استفاده از داده‌های پیمایش ارزش‌های جهانی که در سال ۲۰۰۰ انجام شده است، به این نتیجه رسیده‌اند که سرمایه اجتماعی شبکه‌ای و پیوندی، تأثیری مثبت بر شادکامی فردی دارد.

پوز و ون برلپش^۲ (۲۰۱۳) در تحقیقی به بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و شادکامی فردی در اروپا پرداخته‌اند. این مطالعه با استفاده از دیدگاه کلمن درباره سرمایه اجتماعی و با در نظر گرفتن سه بُعد آن یعنی اعتماد، تعامل اجتماعی و هنجارها و مجازات و تقویت آن با دیدگاه‌های پاتنام و اولسون، به بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر یک نمونه ۴۸۵۸۳ نفری در ۲۵ کشور اروپایی پرداخته‌اند. نتایج این مطالعه سه یافته مهم داشته است:

۱. سرمایه اجتماعی عاملی برای شادکامی در کشورهای اروپایی است.
۲. پیامد اصلی تأثیر سرمایه اجتماعی بر شادکامی در تعاملات اجتماعی غیررسمی، تعاملات اجتماعی عام و اعتماد نهادی آشکار می‌شود.
۳. تفاوت‌های مهمی در زمینه چگونگی ارتباط سرمایه اجتماعی با شادکامی در اروپا وجود دارد.

هان سه هی^۳ (۲۰۱۴) در پژوهشی با عنوان «سرمایه اجتماعی و شادکامی؛ کدام متن دارای اهمیت است؟»، با استفاده از داده‌های مطالعه پانل رفاه سئول که در سال ۲۰۰۸ انجام شده، به بررسی نقش سرمایه اجتماعی و شادکامی پرداخته است. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که متن اجتماعی همسایگی برای فهم تفاوت در شادکامی فرد بسیار اهمیت دارد. هم‌چنین سطح فردی سرمایه اجتماعی بر شادکامی و کار داوطلبانه اثرگذار است و حس سودمندی و مشارکت سازمانی در سطح همسایگی، تأثیر مثبتی بر شادکامی دارد.

---

1. Growiec & Growiec
2. Pose & Berlepsch
3. Han Sehee

آگان^۱ و همکاران (۲۰۱۶) در تحقیقی، اثر متغیرهای اصلی اقتصاد کلان مانند بیکاری، تورم و درآمد سرانه را بر شادی موردبررسی قرار دادند. در این مطالعه از متوسط شادی محاسبه شده برای مردم ۵۷ کشور طی دوره ۲۰۰۵-۲۰۰۸ به‌عنوان متغیر وابسته استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد، بیکاری و تورم باعث کاهش شادی در سطح کلان شده و درآمد سرانه، اثر مثبت دارد.

مبانی نظری پژوهش

برای تبیین مبانی نظری این تحقیق ابتدا باید اشاره داشت که شادی حالتی روانی است، اما از عوامل متعددی من‌جمله عوامل اجتماعی و اقتصادی متأثر است اما متن‌های اجتماعی شدیداً بر آن اثر می‌گذارند. از این منظر و با قرار دادن شادکامی در متن اجتماعی همان‌گونه که در بخش پیشین به آن اشاره شد، مطالعات انجام شده در این حوزه نشان‌دهنده آن است که سرمایه اجتماعی از عوامل و متغیرهای مهم و اثرگذار بر شادکامی است. صرف‌نظر از مطالعات تجربی انجام شده که بیانگر اثرپذیری شادکامی از سرمایه اجتماعی است، از منظر تئوریک و تحلیلی نیز می‌توان مکانیسم اثرپذیری شادکامی از سرمایه اجتماعی را توضیح داد. اگرچه نظریه‌پردازان این حوزه تأکید دارند، سازه سرمایه اجتماعی را متشکل از اعتماد، مشارکت اجتماعی و انسجام اجتماعی بدانیم، می‌توان ادعان داشت که شادکامی شدیداً متأثر از کارکردهای مستقیم و غیرمستقیم سرمایه اجتماعی است.

سرمایه اجتماعی از طریق گسترش و توسعه اعتماد اجتماعی، مناسبات انسانی را در جامعه بیشتر می‌کند و موجب شکل‌گیری شبکه‌های اجتماعی و در نتیجه انسجام اجتماعی می‌شود که این دو مهم‌ترین تبیین‌کننده‌های اجتماعی شادکامی هستند، به‌ویژه اگر به این نکته مهم توجه داشته باشیم که شبکه‌های اجتماعی و انسجام اجتماعی

---

1. Agan

عوامل اساسی در ایجاد حمایت‌های اجتماعی هستند که خود نقش بسیار مهمی در ایجاد شادی دارد. از این منظر، شادکامی تا اندازه زیادی تابعی از حمایت‌های اجتماعی است که افراد از محیط پیرامون خود کسب می‌کنند. به همین سبب افرادی که وضعیت اقتصادی مناسبی دارند، اما از شبکه‌های اجتماعی خوب و حمایتگر برخوردار نیستند، خود را چندان شادکام نمی‌یابند. از این رو است که شبکه‌های اجتماعی به‌خصوص در دنیای جدید اهمیتی اساسی یافته‌اند (همان).

علاوه بر تأثیر غیرمستقیم سرمایه اجتماعی بر شادکامی از طریق ایجاد شبکه‌ها و انسجام اجتماعی، اعتماد اجتماعی نیز که مهم‌ترین مؤلفه سرمایه اجتماعی است، تأثیر بسیار زیادی بر شادکامی دارد. از نظر اندیشمندان این حوزه، سرمایه اجتماعی از طریق توسعه و گسترش اعتماد اجتماعی زمینه تعامل افراد با کسانی که شناختی از آن‌ها ندارند، را فراهم می‌کند. اغلب اندیشمندان سرمایه اجتماعی بر این باورند که تعامل‌های اجتماعی رودررو به‌صورت مستقیم منجر به زندگی‌های شادتر می‌شوند (Bjorinskov, 2008: 13). از این منظر سرمایه اجتماعی با توسعه اعتماد تعمیم‌یافته، زمینه کنش‌های متقابل اجتماعی را بیش‌ازپیش فراهم می‌آورد؛ کنش‌هایی که بنیان همه مناسباتی است که در جامعه جریان دارد. از این رو، حتی اگر به کارکرد شبکه‌سازی که بنیان حمایت‌های اجتماعی را برای افراد فراهم می‌کند، نظر نداشته باشیم، سرمایه اجتماعی با فراهم کردن زمینه کنش‌های اجتماعی و به‌تبع آن، ایجاد ارتباط انسانی، زمینه اثرگذاری بر شادکامی را فراهم می‌سازد.

با توجه به توضیحات، در این بخش از تلفیقی از دیدگاه‌های تعدادی از نظریه‌پردازان برای چارچوب و تحلیل مدل نظری به شرح ذیل استفاده می‌شود:

۱- نظریه سلسله‌مراتب مازلو

مازلو به‌عنوان یک روان‌شناس معتقد است که پویایی و بی‌پایانی، تابع قانون‌مندی خاصی است و نیازهای انسانی را نوع مخصوصی از غرایز می‌داند که در حیوانات یافت نمی‌شود. اغلب علمای روان‌شناسی درباره نیازها سخن گفته‌اند اما نظریات مازلو

درباره نیازها و سلسله‌مراتب نیازها در انسان از اهمیت خاصی برخوردار است. بر اساس «نظریه سلسله‌مراتب نیازهای مازلو» نیازهای انسانی به پنج دسته به شرح زیر تقسیم می‌شود:

۱- نیازهای فیزیولوژیک یا جسمانی

۲- نیاز به امنیت و اطمینان

۳- نیازهای اجتماعی یا تعلق به دیگران

۴- نیازهای من یا صیانت ذات، نیاز به احترام

۵- نیازهای خودیابی و تحقق خویش

بدین ترتیب با ارضای هر یک از این نیازها، بر میزان شادکامی افراد افزوده می‌شود (هزارجریبی، صفری شالی، ۱۳۸۹: ۳۹).

۲- نظریه لذت‌گرایی

این نظریه بر اساس نظریه فایده‌گرایی بنتام^۱ ارائه شده است. بر اساس این نظریه خوشبختی فقط یک احساس است. زندگی شاد، لذت انسان را افزایش داده و غم انسان را کم می‌کند (1: Seligman & Royzman, 2003).

اما آرگیل^۲ (۲۰۰۱) در تعریف خود از شادکامی به بررسی‌های زمینه‌یابی که بر روی نمونه‌های فراوانی انجام شده اشاره می‌کند و معتقد است که شادکامی شامل سه جزء است:

۱- حالت خوشحالی یا سرور (هیجانان مثبت)

۲- راضی بودن از زندگی

۳- فقدان افسردگی و اضطراب (عواطف منفی)

---

1. Bentham's Utilitarianism Theory

2. Argyle

در این تعریف مجموعاً عواطف منفی و مثبت را که اموری درونی می‌باشند، در نظر گرفته و در بُعد بیرونی نیز به رضایت از زندگی اشاره دارد. در حال حاضر تعریف آرجیل مورد قبول بیشتر محققین قرار گرفته است. البته لازم به ذکر است که شادکامی دارای منابعی اساسی است که تحت تأثیر آن‌ها شادی ایجاد می‌شود، یکی از این منابع وجود شبکه‌ای از ارتباطات است. برای شکل‌دهی ارتباط به‌ویژه از نوع نزدیک، نیاز به سطح بالایی از خود ابزاری است. بدون خود ابزاری، مردم تنها خواهند ماند. شبکه اجتماعی که گروه ایجاد می‌کند برای رشد و حفظ هویت، توجه به عامل زمان، شناخت عواطف مثبت و منفی در ارتباطات کلامی، دخالت مکانیزم‌های روانی در شادکامی و تبیین آن‌ها، اندازه‌گیری آثار و بررسی‌های آزمایشگاهی شادکامی، وجود تفاوت‌های جنسیتی و توجه به جایگاه شادکامی در ساختار مغز و نقش انتقال‌دهنده‌های عصبی و همچنین ارتباط طول عمر، وراثت، محیط و شخصیت در شادکامی می‌باشند (هزارجریبی، صفری شالی، ۱۳۸۹: ۴۰-۳۹ به نقل از خوش کنش، ۱۳۸۶).

۳- نظریات نتیجه‌گایی

این نظریات که بر محور اهداف می‌چرخند، بر این امر تأکید می‌کنند که شادمانی زمانی به وجود می‌آید که برخی اهداف یا نیازها تأمین شود و آرزوهای افراد برآورده شوند، زیرا پیشرفت به سمت اهداف و استانداردها موجب به وجود آمدن عواطف و احساسات مثبت می‌شود و عکس آن، عواطف و احساسات منفی را باعث می‌شود. از طرفی این تئوری بیان می‌کند که علت‌های شادی، جهانی نبوده بلکه وابسته به اهداف و آرزوهای افراد در یک محیط خاص است (گنجی، ۱۳۸۷: ۶۴).

۴- نظریه خواسته‌ها

بر اساس این نظریه شادکامی و خوشبختی به معنای دستیابی به خواسته‌ها است و زمانی که فرد خواسته خود را در قالب «دستیابی به شادی و رهایی از غم» تعریف

می‌کند، نظریه خواسته‌ها نظریه لذت‌گرایی را نیز در برمی‌گیرد (Seligmon & Royzman, 2003: 8).

۵- نظریه مقایسه اجتماعی

این نظریه بیانگر آن است که شیوه‌های ارزیابی افراد از خود و زندگیشان با مقایسه خود با دیگران انجام می‌شود. به‌عنوان مثال، ویلز (۱۹۸۱) تعدادی از یافته‌های گوناگون را جمع‌آوری کرد که از این فرضیه حمایت می‌کرد که مردم می‌توانند سلامت ذهنی خود را در مقایسه با افرادی که کمتر خوشبخت هستند، افزایش دهند. او نتیجه گرفت که اغلب مردم، خود را با افراد بالاتر از خود مقایسه می‌کنند (آرگایل، ۱۳۸۳: ۸۱-۸۰).

۶- نظریه خوشبختی و شادکامی

بر اساس این نظریه سه نوع منبع برای خوشبختی و شادکامی وجود دارد که عبارت‌اند از:

۱- لذایذ زندگی

۲- دل‌بستگی‌های زندگی

۳- کارهای مفید هدفمند

دو مورد اول سلیقه‌ای هستند و به برداشت شخصی فرد از وقایع و رویدادهای زندگی بستگی دارند، اما مورد سوم به نظر سیلگمن، انجام کارهایی است که به‌منظور دستیابی به ارزش‌ها صورت می‌گیرند و هدفی فراتر از ارضای تمایلات فردی را دنبال می‌کنند. به نظر وی خوشبختی تلفیقی از سه مورد یاد شده به شمار می‌رود و خوشبختی واقعی زمانی حاصل می‌شود که فرد به این سه منبع خوشبختی دست‌یافته باشد (Seligmon & Royzman, 2003: 3).

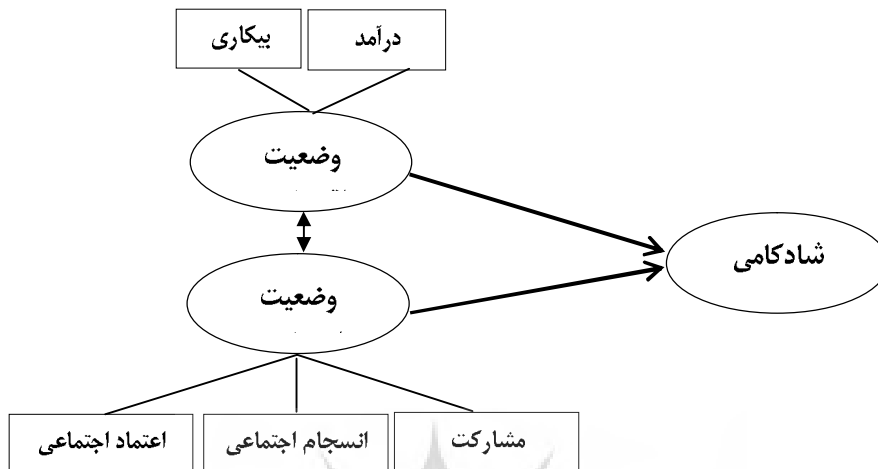

چارچوب نظری پژوهش

چارچوب نظری این مطالعه تلفیقی از دیدگاه اقتصادی استرلین و دیدگاه نظری کارکردی پارسونز است. بایستی تأکید کنیم برای درک مکانیسم اثر تعاملی بین وضعیت اقتصادی و وضعیت اجتماعی (سرمایه اجتماعی) از نظریه سرمایه اجتماعی و میدان بورديو استفاده شده است. استرلین سعی در ترکیب تئوری‌های اقتصادی و روان‌شناختی داشته و اظهار می‌کند شادکامی کلی فرد به فاصله کم بین آرزوها و سطح دستیابی در هرکدام از حوزه‌های زندگی (درآمد، زندگی خانوادگی، شغل و ...) و همچنین اهمیت نسبی هر حوزه به لحاظ کارکرد مطلوبی که برای فرد دارد؛ وابسته است. رویکرد جامعه‌شناختی به شادی؛ آن را در شبکه مبادلات بین نظام جامعه‌ای و نظام شخصیت جستجو کرده و با بهره‌گیری از چارچوب مفهومی چندبعدی که از انسان؛ شخصیت و جامعه در اختیار می‌گذارد؛ کم و کیف شادمانی افراد را مرتبط با احساس رضایت و خشنودی آن‌ها از حوزه‌های چهارگانه در سطوح فردی و جامعه‌ای می‌داند. به بیان دقیق‌تر؛ منبع تأمین علقه‌های چهارگانه انسان (مادی، امنیتی، ارتباطی و شناختی) را در ارتباط تنگاتنگ با امر اجتماعی و به عبارتی حوزه‌های چهارگانه نظام جامعه‌ای می‌داند. طبق این دیدگاه چنانچه بر هرکدام از چهار نظام اصلی جامعه بتوانند پاسخگوی مؤثر علایق چهارگانه فرد و جامعه باشند؛ در این صورت هرکدام می‌توانند موجبات نوعی حس مثبت که هرکدام زمینه‌ساز شادمانی افراد است را فراهم نمایند. در اینجا کارکرد صحیح حوزه اقتصادی تولید احساس بهبودی و آسایش است و کارکرد حوزه اجتماعی تولید احساس دوستی و همبستگی با اعتماد؛ خشنودی؛ هویت و انسجام اجتماعی است. افزایش و انباشت سرمایه اجتماعی سبب به وجود آمدن و اعتماد متقابل میان کنشگران می‌باشد، هم‌گرایی و همبستگی آنان را تقویت کرده و زمینه را برای همکاری در دستیابی به اهداف فراهم می‌آورد. این فرصت‌ها؛ قابلیت‌ها و توانمندی‌های افراد را در نخستین اهدافشان ارتقاء می‌بخشد و باعث ایجاد حس

شادمانی و خرسندی می‌شود. البته پیامد مثبت عملکرد هر حوزه جامعه تا حدودی موکول به عملکرد سایر حوزه‌ها است. در اینجا شایسته است مفهوم میدان در اندیشه تلفیقی بوردیو بحث شود. میدان از دیدگاه بوردیو موقعیت‌هایی است که توسط افراد و نهادها اشغال می‌شود و ماهیت آن تعریف‌کننده وضعیت برای دارندگان این موقعیت‌ها است. بوردیو در بحث میدان بر سه نوع سرمایه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اشاره داشته و تأکید دارد این سرمایه‌ها در تعامل با هم دارای خاصیت تبدیل‌پذیری هستند و این تفسیر؛ مکانیسم اثرگذاری متقابل حوزه‌های اقتصادی و اجتماعی را بر هم تقویت می‌کند. بر مبنای چارچوب نظری یاد شده می‌توان الگوی نظری زیر را تنظیم و فرضیات را به‌تبع آن تدوین کرد:

شکل ۱- مدل مفهومی پژوهش

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اصلی

میان عوامل اجتماعی (انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی و اعتماد اجتماعی) و عوامل اقتصادی (بیکاری و درآمد) و میزان شادی جمعیت فعال شهر تهران رابطه مستقیم وجود دارد.

فرضیه‌های فرعی

۱. میزان اعتماد اجتماعی بالاتر به‌طور مستقیم با افزایش شادی رابطه دارد.
۲. میزان انسجام اجتماعی بالاتر به‌طور مستقیم با افزایش شادی رابطه دارد.
۳. میزان مشارکت اجتماعی بالا به‌طور مستقیم با افزایش شادی رابطه دارد.
۴. میزان بیکاری بالا با کاهش شادمانی همبستگی مستقیم دارد.
۵. میزان درآمد بالاتر به‌طور مستقیم با افزایش شادی رابطه دارد.
۶. متغیرهای جمعیت شناختی مانند سن، جنسیت، وضعیت تأهل و میزان تحصیلات با شادی رابطه دارند.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش به لحاظ هدف، کاربردی، به لحاظ مسیر، پیمایشی و به لحاظ ماهیت، از نوع همبستگی است. برای جمع‌آوری اطلاعات دو روش اسنادی و میدانی به کار گرفته شده است. از روش اسنادی برای جمع‌آوری اطلاعات در زمینه ادبیات و پیشینه پژوهش استفاده شده و از روش میدانی به منظور جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات برای تجزیه و تحلیل، از ابزار پرسشنامه استفاده گردیده است. پرسشنامه مورد استفاده برای این تحقیق پرسشنامه پرسش‌نامه محقق ساخته می‌باشد.

جامعه آماری این پژوهش جمعیت فعال شهر تهران (افراد ۶۵-۱۵ سال) است که تعداد آن‌ها بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵، ۱۷۸، ۱۷۸، ۱ نفر می‌باشد. برای انتخاب حجم نمونه تحقیق نیز از فرمول کوکران استفاده شده که بر اساس محاسبه این فرمول تعداد $n = 384$ نفر به عنوان حجم نمونه به دست آمده است. روش نمونه‌گیری در این پژوهش، خوشه‌ای چندمرحله‌ای است. بدین صورت که افراد از اقشار مختلف ساکن در مناطق ۲۲ گانه شهرداری تهران در تکمیل پرسشنامه نقش داشته باشند. جهت تعیین روایی صوری پرسشنامه‌های این پژوهش، از استادان متخصص نظرخواهی به عمل آمد که پس از اعمال نظرات آن‌ها، پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت و برای تعیین پایایی ابزار اندازه‌گیری از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. نتایج خروجی این آزمون مطابق جدول شماره ۱ به شرح ذیل است

جدول ۱- تعیین آلفای کرونباخ پرسشنامه

متغیرها	تعداد گویه‌ها	شماره گویه‌ها	آلفای کرونباخ
شادی	۱۳	۱ تا ۱۳	۰/۸۴۷
اعتماد اجتماعی	۶	۳۱ تا ۲۶	۰/۸۴۹
انسجام اجتماعی	۷	۲۰ تا ۱۴	۰/۸۸۷
مشارکت اجتماعی	۵	۲۵ تا ۲۱	۰/۸۹۱

همان‌طور که در جدول شماره ۱ مشاهده می‌شود آلفای کرونباخ برای پرسشنامه شادی ($\alpha=0/847$)، اعتماد اجتماعی ($\alpha=0/749$)، انسجام اجتماعی ($\alpha=0/787$) و مشارکت اجتماعی ($\alpha=0/791$) به دست آمده که نشان‌دهنده پایایی قابل قبول ابزار تحقیق می‌باشد.

تعاریف نظری و عملیاتی متغیرها

تعریف مفهومی و عملیاتی متغیر وابسته

۱. شادی

تعریف مفهومی: شادی یکی از مهم‌ترین هیجان‌های مثبت و احساسات خوشایند است که سلامت جسمی و روانی اعضای جامعه را متأثر می‌سازد. شادی مقابل هیجان‌های منفی نظیر خشم، اضطراب، افسردگی و ... قرار دارد و همواره با خشنودی، خوش‌بینی و امید همراه است (امیرکافی، زارع، ۱۳۹۱: ۴۲). بنابر تعریف وینهوون (۱۹۸۸) شادی به قضاوت فرد از درجه یا میزان مطلوبیت کیفیت زندگی اطلاق می‌شود. به عبارت دیگر شادی به این معنا است که فرد چگونگی از زندگی خود لذت می‌برد. تعریف عملیاتی: میانگین نمرات پرسشنامه استاندارد اصلاح شده آکسفورد که شامل ۱۳ گویه در پنج عامل رضایت از زندگی، رضایت خاطر، حرمت خود، خلق مثبت و انرژی مثبت است.

تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای مستقل

۱. سرمایه اجتماعی

تعریف مفهومی: سرمایه اجتماعی، میزان رابطه فرد با گروه‌های مختلف اجتماعی و افراد جامعه می‌باشد که به فرد امکان می‌دهد تا از منابع و امکانات (حمایت‌های اقتصادی، اطلاعاتی، عاطفی و ...) موجود بهره‌مند شود (امیرکافی، ۱۳۷۴: ۱۲۳). در این

پژوهش سه جزء اصلی سرمایه اجتماعی یعنی اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی مورد بررسی قرار خواهند گرفت. تعریف عملیاتی: میانگین نمرات پرسشنامه سرمایه اجتماعی است که در سه بخش انسجام اجتماعی، اعتماد اجتماعی و مشارکت اجتماعی شامل ۱۸ گویه می‌باشد.

۲. اعتماد اجتماعی

تعریف مفهومی: اعتماد اجتماعی (اعتماد بین شخصی) را می‌توان حسن‌ظن فرد نسبت به سایر اعضای جامعه تعریف کرد که این امر موجب گسترش و تسهیل روابط اجتماعی فرد با آن‌ها می‌شود (امیرکافی، ۱۳۷۴: ۱۲۲). تعریف عملیاتی: میانگین نمرات پرسشنامه سرمایه اجتماعی است که در بخش اعتماد اجتماعی شامل ۶ گویه می‌باشد.

۳. انسجام اجتماعی

تعریف مفهومی: انسجام اجتماعی به وضعیتی اطلاق می‌شود که در آن، اجزای تشکیل‌دهنده جامعه، به‌گونه‌ای به یکدیگر وصل می‌شوند که کل معنادار و مؤثری را به وجود می‌آورند. به‌عبارت‌دیگر، انسجام اجتماعی نوعی از ترتیبات اجتماعی است که تضمین می‌کند افراد، گروه‌ها و طبقات مختلف اجتماعی، به اشتراک ذهنی (مدل ذهنی مشترک) برسند، به قوانین و قواعد آن، تن دهند، از امکانات آن استفاده کنند و در مقابل توانایی‌های خویش را بر اساس هوش‌ها و توانمندی‌های چندگانه بازشناسی کنند، پرورش دهند و در جامعه مشارکت فراگیر و مؤثر داشته باشند که این وضعیت، ظرفیت‌ها و توانایی‌های جامعه را توسعه می‌دهد (متوسلی، زبیری، ۱۳۹۲: ۴۹). تعریف عملیاتی: میانگین نمرات پرسشنامه سرمایه اجتماعی است که در بخش انسجام اجتماعی شامل ۷ گویه می‌باشد.

۴. مشارکت اجتماعی

تعریف مفهومی: مشارکت اجتماعی عبارت است از شرکت کم‌وبیش آشکار فرد در حیات اقتصادی، فرهنگی و تقبل مسئولیت‌های مختلف اجتماعی، سیاسی، مدنی و نظایر آن (محسنی تبریزی، ۱۳۷۵: ۸۱).

تعریف عملیاتی: میانگین نمرات پرسشنامه سرمایه اجتماعی است که در بخش مشارکت اجتماعی شامل ۵ گویه می‌باشد.

۵. بیکاری

تعریف مفهومی: بیکار به کسی اطلاق می‌شود که دارای شغل نیست و طی ۴ هفته گذشته به جستجوی کار پرداخته است؛ یا منتظر آن است که دوباره به شغلی جدید فراخوانده شود؛ یا در انتظار آن است که پس از ۴ هفته شغل جدیدی را اختیار کند. الزام شرایط جستجو برای کار طی ۴ هفته گذشته برای تضمین این امر است که فرد فعالانه به یافتن شغل علاقه‌مند بوده است و صرفاً علاقه خود را برای شغلی که به‌طور اتفاقی پیدا شود، بیان نمی‌کند.

تعریف عملیاتی: پاسخی که پرسش‌شونده به سؤال‌های (۳ سؤال) این بخش از ابزار ما می‌دهد.

۶. درآمد

تعریف مفهومی: تمام وجوه و ارزش کالاهایی است که در برابر کار انجام شده یا سرمایه به کار افتاده، یا از طریق منابع دیگر (حقوق بازنشستگی، درآمدهای اتفاقی و نظایر آن)، در زمان آماری مورد نظر به خانوار تعلق گرفته باشد.

تعریف عملیاتی: پاسخی که پرسش‌شونده به سؤال‌های (۱۰ سؤال) این بخش از ابزار ما می‌دهد.

۷. متغیرهای زمینه‌ای

شامل جنسیت، سن، وضعیت تأهل و میزان تحصیلات می‌باشند.

یافته‌های پژوهش

۱- آمار توصیفی

✓ متغیرهای زمینه‌ای:

- جنسیت: مجموع ۳۷۱ نفر نمونه‌های تحقیق ۲۴۴ نفر (۶۶ درصد) زن و ۱۲۷ نفر (۳۴ درصد) مرد بودند.
- سن: توزیع فراوانی سن نمونه‌های تحقیق نشان می‌دهد که از ۳۷۱ نفر نمونه تحقیق ۱۲۰ نفر (۳۲/۳ درصد) تا ۳۴ تا ۴۱ ساله و ۱۰۴ نفر (۲۸ درصد) تا ۲۶ تا ۳۳ ساله بودند. همچنین تنها ۶ نفر (۱/۹ درصد) از نمونه تحقیق ۵۸ تا ۶۵ سال سن داشتند.
- وضعیت تأهل: یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که ۲۳۰ نفر (۶۲ درصد) از نمونه‌های تحقیق متأهل و ۱۴۱ نفر (۳۸ درصد) مجرد بودند.
- تحصیلات: در بررسی میزان تحصیلات نمونه تحقیق مشاهده شد که تحصیلات ۱۴ نفر (۳/۸ درصد) زیر دیپلم، ۷۶ نفر (۲۰/۵ درصد) دارای مدرک دیپلم، ۱۸ نفر (۴/۹ درصد) دارای مدرک کاردانی، ۲۲۱ نفر (۵۹/۶ درصد) دارای مدرک کارشناسی یا کارشناسی ارشد بودند. همچنین در مجموع ۴۲ نفر (۱۱/۳ درصد) از نمونه‌های تحقیق دانشجوی دکتری بوده یا مدرک دکتری داشتند.

۲۵ بررسی نقش عوامل اجتماعی - اقتصادی مؤثر بر ...

جدول ۲- توزیع نسبی پاسخگویان برحسب ویژگی‌های زمینه‌ای

متغیر	فروانی	درصد	متغیر	فروانی	درصد
جنسیت	زن	۲۴۴	متاهل	۲۳۰	۶۲
	مرد	۱۲۷	مجرد	۱۴۱	۳۸
سن	۱۸ تا ۲۵ سال	۵۲	زیر دیپلم	۱۴	۳/۸
	۲۶ تا ۳۳ سال	۱۰۴	دیپلم	۷۶	۲۰/۵
	۳۴ تا ۴۱ سال	۱۲۰	کارדانی	۱۸	۴/۹
	۴۲ تا ۴۹ سال	۵۹	کارشناسی	۱۱۱	۲۹/۹
	۵۰ تا ۵۷ سال	۲۹	کارشناسی ارشد	۱۱۰	۲۹/۶
	۵۸ تا ۶۵ سال	۷	دانشجوی دکتری	۲۲	۵/۹
			دکتری	۲۰	۵/۴
			تحصیلات		
		۳۲/۳			
		۱۵/۹			
		۷/۸			
		۱/۹			

متغیر وابسته: ✓

جدول ۳- آمار توصیفی شادی در نمونه‌های تحقیق

تعداد	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف استاندارد
۳۷۱	۱/۰۰	۴/۶۲	۳/۲۲۱	۰/۵۸۷

✓ متغیرهای مستقل (متغیرهای اجتماعی):

جدول ۴- آمار توصیفی عوامل اجتماعی

انحراف استاندارد	میانگین	حداکثر	حداقل	تعداد	
۰/۵۹۲	۳/۷۰۰	۵/۰۰	۱/۴۳	۳۷۱	انسجام اجتماعی
۰/۷۷۴	۳/۱۷۳	۵/۰۰	۱/۰۰	۳۷۱	مشارکت اجتماعی
۰/۵۹۵	۳/۳۴۲	۵/۰۰	۱/۳۳	۳۷۱	اعتماد اجتماعی

✓ متغیرهای مستقل (متغیرهای اقتصادی):

□ وضعیت اشتغال: ۲۳۸ نفر (۶۴/۲ درصد) از نمونه‌های تحقیق شاغل، ۱۲۱ نفر (۳۲/۶ درصد) غیر شاغل (جویای کار) و ۱۲ نفر (۳/۲ درصد) کار فصلی داشتند.

□ وضعیت درآمد: یافته‌های مربوط به میزان درآمد ماهیانه خانوار در بین پاسخ‌دهندگان مشاهده شد که ۴۸/۵ درصد (۱۸۰ نفر) از مجموع ۳۷۱ نفر نمونه تحقیق درآمد ماهیانه خانوار آن‌ها بین ۱ تا ۳ میلیون تومان بوده است. همچنین ۲۸/۳ درصد (۱۰۵ نفر) میزان درآمد ماهیانه خانوار آن‌ها بین ۳ تا ۵ میلیون تومان است. در نهایت می‌توان گفت که ۱۹/۴ درصد (۷۲ نفر) از نمونه‌های تحقیق درآمد ماهیانه بیشتر از ۵ میلیون تومان داشتند.

جدول ۵- توزیع نسبی پاسخگویان برحسب ویژگی‌های اقتصادی

درصد	فروانی	متغیر	
۶۴/۲	۲۳۸	شاغل	وضعیت اشتغال (بیکاری)
		غیرشاغل (جویای کار)	
		شاغل فصلی	
۳/۲	۱۲	شاغل فصلی	وضعیت درآمد
۳/۸	۱۴	یک میلیون تومان و کمتر	
۲۳/۷	۸۸	۱ تا ۲ میلیون تومان	
۲۴/۸	۹۲	۲ تا ۳ میلیون تومان	
۱۱/۳	۴۲	۳ تا ۴ میلیون تومان	
۱۷	۶۳	۴ تا ۵ میلیون تومان	
۶/۵	۲۴	۵ تا ۶ میلیون تومان	
۴	۱۵	۶ تا ۷ میلیون تومان	
۳/۲	۱۲	۷ تا ۸ میلیون تومان	
۲/۴	۹	۸ تا ۹ میلیون تومان	
۳/۲	۱۲	بیشتر از ۹ میلیون تومان	

۲- یافته‌های استنباطی

□ فرضیه اول

فرض تحقیق: بین انسجام اجتماعی و شادی جمعیت فعال شهر تهران رابطه معناداری وجود دارد.
 با توجه به نرمال بودن توزیع داده‌ها و نوع مقیاس داده‌ها (فاصله‌ای) از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد.

جدول ۶- همبستگی پیرسون (انسجام اجتماعی و شادی)

شادی			متغیرها
سطح معناداری	ضریب همبستگی (r)	تعداد	
۰/۰۰۱	۰/۵۱۷*	۳۷۱	انسجام اجتماعی

*= معناداری در سطح $P \leq 0/01$

یافته‌های حاصل از آزمون ضریب همبستگی پیرسون جدول شماره ۶ نشان‌دهنده ارتباط مثبت و معنادار بین انسجام اجتماعی و شادی جمعیت فعال شهر تهران (Sig=۰/۰۰۱، r=۰/۵۱۷) می‌باشد.

□ فرضیه دوم

فرض تحقیق: بین مشارکت اجتماعی و شادی جمعیت فعال شهر تهران رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۷- همبستگی پیرسون (مشارکت اجتماعی و شادی)

شادی			متغیرها
سطح معناداری	ضریب همبستگی (r)	تعداد	
۰/۰۰۱	۰/۳۸۴*	۳۷۱	مشارکت اجتماعی

*= معناداری در سطح $P \leq 0/01$

نتایج آزمون همبستگی پیرسون جدول شماره ۷ نشان می‌دهد که ارتباط مثبت و معنادار بین مشارکت اجتماعی و شادی جمعیت فعال شهر تهران (Sig=۰/۰۰۱، r=۰/۳۸۴) وجود دارد.

□ فرضیه سوم

فرض تحقیق: بین اعتماد اجتماعی و شادی جمعیت فعال شهر تهران رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۸- همبستگی پیرسون (اعتماد اجتماعی و شادی)

شادی			متغیرها
سطح معناداری	ضریب همبستگی (r)	تعداد	
۰/۰۰۱	۰/۴۱۹*	۳۷۱	اعتماد اجتماعی

* = معناداری در سطح $P \leq 0/01$

بر اساس نتایج آزمون همبستگی پیرسون جدول شماره ۸ بین اعتماد اجتماعی و شادی جمعیت فعال شهر تهران ارتباط مثبت معناداری مشاهده شد ($\text{Sig} = 0/001$), $(r = 0/419)$.

□ فرضیه چهارم

فرض تحقیق: بین میزان درآمد ماهیانه و شادی جمعیت فعال شهر تهران رابطه معناداری وجود دارد.

با توجه به مقیاس رتبه‌ای میزان درآمد از آزمون همبستگی اسپیرمن به منظور بررسی ارتباط میزان درآمد و شادی استفاده شد.

جدول ۹- همبستگی اسپیرمن (میزان درآمد ماهیانه و شادی)

شادی			متغیرها
سطح معناداری	همبستگی اسپیرمن	تعداد	
۰/۰۱۹	۰/۱۲۲*	۳۷۱	میزان درآمد ماهیانه خانوار

* = معناداری در سطح $P \leq 0/01$

با توجه به نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن در جدول ۹، بین میزان درآمد ماهیانه خانوار و شادی جمعیت فعال شهر تهران رابطه مثبت معناداری مشاهده شد ($r_{ho}=0/122$, $Sig=0/019$).

□ فرضیه پنجم

فرض تحقیق: بین وضعیت اشتغال و شادی جمعیت فعال شهر تهران رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۱۰- نتایج آزمون ANOVA برای مقایسه میانگین شادی در بین وضعیت اشتغال

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	مربع میانگین	مقدار F	معنی داری
بین گروهی	۰/۰۵	۲	۰/۰۲۵	۰/۰۷۲	۰/۹۳۰
درون گروهی	۱۲۱/۶۵	۳۶۸	۰/۳۴۷		
کل	۱۲۷/۷	۳۷۰	-		

برای بررسی رابطه وضعیت اشتغال با شادی، با توجه به سطح سنجش متغیر اشتغال از آزمون آنالیز واریانس یک‌سویه (ANOVA) استفاده شده است. بر اساس نتیجه جدول شماره ۱۱ مقدار به دست آمده برای F در سطح معناداری قابل قبول قرار نداشته و تفاوتی در میانگین شادی در وضعیت‌های مختلف متغیر اشتغال مشاهده نشده است ($P>0.05$).

□ فرضیه ششم

فرض تحقیق: میان متغیرهای زمینه‌ای (سن، میزان تحصیلات، جنسیت و وضعیت تأهل) با شادی رابطه معناداری وجود دارد. برای سنجش رابطه بین سن و شادی از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است که نتایج بر اساس جدول شماره ۱۲ بیانگر رابطه مستقیم اما بسیار ضعیف بین سن و میزان شادی است ($r=0/148$ $sig=0/004$).

جدول ۱۱- همبستگی پیرسون (سن با شادی)

شادی			متغیرها
سطح معناداری	همبستگی پیرسون	تعداد	
۰/۰۰۴	۰/۱۴۸*	۳۷۱	سن

*= معناداری در سطح $P \leq 0.01$

با توجه به نتیجه آزمون کولموگروف-اسمیرنوف مبنی بر نرمال بودن توزیع متغیر وابسته شادی، از آزمون‌های پارامتریک برای بررسی فرضیه و مقایسه متغیر میانگین متغیر شادی در بین گروه‌های نمونه (بر مبنای جنس، تأهل و تحصیلات) استفاده شده است. نتایج آزمون T برای مقایسه شادی در بین دو جنس و همچنین در بین افراد متأهل و غیر متأهل در جدول شماره ۱۲ آورده شده است. نتایج آزمون T نشان داده است که بین مردان و زنان در میانگین متغیر شادی تفاوت معنی‌دار وجود ندارد ($P > 0.05$). نتیجه مقایسه میانگین در خصوص متغیر تأهل نشان داده است که تفاوت معنی‌داری بین افراد متأهل و غیرمتأهل در میانگین شادی وجود دارد و افراد متأهل میانگین بهتری در میزان شادی کسب کرده‌اند ($P < 0.05$).

جدول ۱۲- نتایج آزمون T دو نمونه مستقل برای مقایسه میانگین شادی در بین جنسیت و تأهل

معنی‌داری	مقدار T	انحراف معیار	میانگین	تعداد	گروه	متغیر مستقل	متغیر وابسته
۰/۲۶۲	-۱/۱۲۴	۰/۵۷	۳/۱۹	۲۴۴	زن	جنسیت	شادی
		۰/۶	۳/۲۶	۱۲۷	مرد		
۰/۰۰۳	-۲/۹۹	۰/۶۳	۳/۱۰	۱۴۱	غیرمتأهل	تأهل	
		۰/۵۴	۳/۲۹	۲۳۰	متأهل		

برای بررسی رابطه تحصیلات با شادی، از آنالیز واریانس یک‌سویه (ANOVA) استفاده شده است. بر اساس نتیجه جدول شماره ۱۳ مقدار به دست آمده برای F در سطح معناداری قابل قبول قرار نداشته و تفاوتی در میانگین شادی در سطوح مختلف تحصیلات مشاهده نشده است ($P > 0/05$).

جدول ۱۳- نتایج آزمون ANOVA برای مقایسه میانگین شادی در بین سطوح تحصیلات

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	مربع میانگین	مقدار F	معنی داری
بین گروهی	۲/۶۵	۶	۰/۴۴۳	۱/۲۸	۰/۲۶۱
درون گروهی	۱۲۵/۰۴	۳۶۴	۰/۳۴۴		
کل	۱۲۷/۷	۳۷۰	-		

□ فرضیه اصلی

فرض تحقیق: عوامل اجتماعی (انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی) و عوامل اقتصادی (وضعیت اشتغال و درآمد ماهیانه) بر شادی جمعیت فعال شهر تهران تأثیر دارند.

به منظور بررسی فرضیه تحقیق از روش تحلیل مسیر در نرم افزار Amos نسخه ۲۳ استفاده شد. از آنجایی که اجرای آزمون‌های رگرسیون و تحلیل مسیر نیازمند رعایت پیش فرض‌های این روش‌ها پیش از اجرای آزمون است، پیش از اجرای آزمون پیش فرض‌های آن بررسی می‌شوند. پیش فرض‌ها به صورت زیر ارائه می‌شود:

۱- رابطه خطی بین متغیرهای مستقل و وابسته: ارتباط بین متغیرهای مستقل عوامل اجتماعی (انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی، اعتماد) و عوامل اقتصادی (وضعیت اشتغال، میزان درآمد ماهیانه) با متغیر وابسته (شادی) در فرضیه‌های ۱ تا ۵ مورد بررسی قرار گرفته است. همان‌طور که در فرضیه‌های اول تا سوم مشاهده شد بین

انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی و اعتماد اجتماعی با شادی رابطه مثبت معناداری وجود داشت و بر اساس نتایج در فرضیه چهارم بین میزان درآمد ماهیانه خانوار و شادی رابطه مثبت معناداری مشاهده شد. در فرضیه پنجم بین وضعیت اشتغال با شادی جمعیت فعال شهر تهران رابطه معناداری وجود نداشت. بنابراین با توجه به نتایج در این فرضیه تأثیر میزان درآمد ماهیانه خانوار، انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی و اعتماد اجتماعی بر شادی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۲- نبود همخطی چندگانه: همخطی چندگانه زمانی اتفاق می‌افتد که دو یا چند متغیر مستقل وجود داشته باشند که به میزان زیادی همبستگی دارند. روند تشخیص همخطی دارای دو مرحله است:

الف) بررسی ضرایب همبستگی

ب) مقادیر قابل پذیرش / VIF

جدول ۱۴- شاخص‌های هم خطی چندگانه بین متغیرهای پیشین

آماره‌های هم خطی		متغیرهای وارد شده در مدل (متغیرهای مستقل)
VIF	Tolerance	
۱/۰۰۷	۰/۹۹۳	میزان درآمد ماهیانه خانوار
۱/۳۳۸	۰/۷۴۸	انسجام اجتماعی
۱/۳۲۷	۰/۷۵۳	مشارکت اجتماعی
۱/۴۳۶	۰/۶۹۷	اعتماد اجتماعی

چنان‌که شاخص‌های جدول شماره ۱۴ نشان می‌دهد، با توجه به بالا بودن مقادیر اغماض^۱ (چون بالاتر از ۰/۱ بوده و به ۱ نزدیک است) و پایین بودن مقادیر عامل تورم واریانس^۲ VIF چون از ۱۰ کوچکتر هستند، احتمال وجود هم خطی چندگانه بین

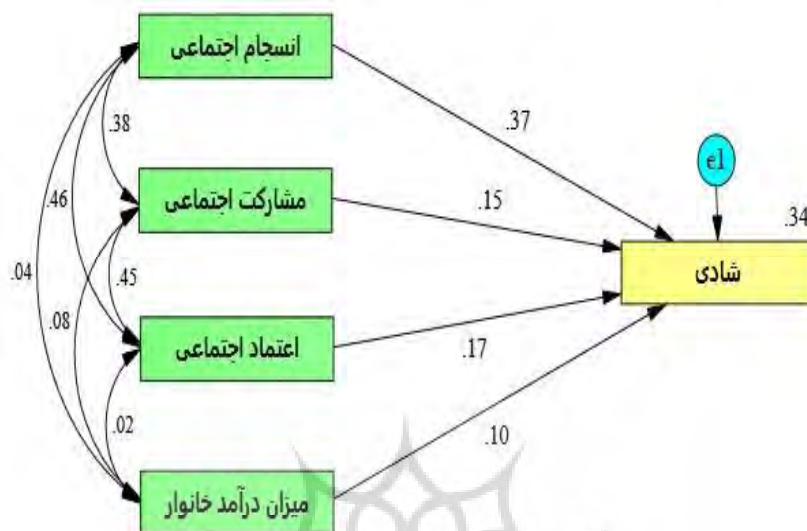
1. Tolerance

2. Variance Inflation Factor

میزان درآمد ماهیانه خانوار، انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی و اعتماد اجتماعی کم است. بنابراین با توجه به رعایت مفروضه‌های یاد شده اجرای آزمون تحلیل مسیر خطی امکان‌پذیر می‌باشد. در ادامه نتایج به‌دست‌آمده از تحلیل مسیر گزارش شده است.

جدول ۱۵- ضرایب رگرسیونی استاندارد شده و مقادیر t مدل تحلیل مسیر فرضیه اصلی تحقیق

ضریب تعیین	سطح معناداری	مقدار t	ضرایب رگرسیون استاندارد شده (β)	ضرایب رگرسیونی استاندارد نشده (β)			متغیر وابسته	مسیرها	متغیر مستقل
۰/۳۴۰			۰/۰۰۱	۷/۶۲۶	۰/۳۷۳	۰/۳۷۰	شادی	انسجام اجتماعی	
			۰/۰۰۱	۳/۱۷۶	۰/۱۵۵	۰/۱۱۷	شادی	مشارکت اجتماعی	
			۰/۰۰۱	۳/۴۵۵	۰/۱۷۵	۰/۱۷۳	شادی	اعتماد اجتماعی	
			۰/۰۱۴	۲/۴۵۴	۰/۱۰۴	۰/۰۲۸	شادی	میزان درآمد خانوار	

شکل ۲- مدل تحلیل مسیر فرضیه اصلی (حالت ضرایب رگرسیونی استاندارد شده)

در مدل تحلیل مسیر و رگرسیون چندگانه تأیید یا رد معناداری ضرایب مسیر با توجه به اعداد معناداری مقدار (t-Value) صورت می‌گیرد. در صورتی رابطه تأیید می‌شود (در سطح خطای ۰/۰۵) که مقدار t بزرگ‌تر از (۱/۹۶) یا کوچک‌تر از (-۱/۹۶) باشد که به ترتیب رابطه معنادار مثبت و معنادار منفی خواهد بود. بنابراین با توجه به مقادیر به‌دست‌آمده از مدل تحلیل مسیر در جدول شماره ۱۵ می‌توان گفت که انسجام اجتماعی ($B=0/370$, $001/0=Sig$, $t=626/7$)، مشارکت اجتماعی ($B=0/117$)، اعتماد اجتماعی ($B=0/173$, $004/0=Sig$, $t=176/3$) و میزان درآمد خانوار ($B=0/028$, $014/0=Sig$, $t=454/2$) تأثیر مثبت معناداری بر شادی جمعیت فعال شهر تهران دارند.

$$Y = (X4) 028/0 + (X3) 173/0 + (X2) 117/0 + (X1) 370/0$$

$$Y = \text{شادی}$$

X1= انسجام اجتماعی

X2= مشارکت اجتماعی

X3= اعتماد اجتماعی

X4= میزان درآمد خانوار

نتیجه‌گیری، پیشنهادها و توصیه‌های سیاستی

با توجه به مدل مفهومی پژوهش، هفت فرضیه مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت. در این تحقیق شادی به‌عنوان متغیر وابسته و سایر متغیرها (سرمایه اجتماعی شامل: انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، درآمد، بیکاری و متغیرهای زمینه‌ای شامل: سن، جنسیت، وضعیت تأهل و میزان تحصیلات) به‌عنوان متغیرهای مستقل در قالب این هفت فرضیه مورد بررسی قرار گرفتند. بر اساس نتایج بین اجزای سرمایه اجتماعی یعنی: انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی و اعتماد اجتماعی با شادی، بین میزان درآمد خانوار و شادی، بین سن و شادی رابطه مثبت معناداری مشاهده شد. بر اساس دیگر نتایج بین میزان تحصیلات، وضعیت اشتغال، جنسیت و وضعیت تأهل افراد با شادی رابطه معناداری وجود نداشت. در مجموع پنج فرضیه مورد تأیید قرار گرفت و دو فرضیه رد شد.

با توجه به مدل تحلیل مسیر فرضیه اصلی، بررسی وضعیت سرمایه اجتماعی در میان جمعیت فعال شهر تهران حاکی از آن است که ابعاد سرمایه اجتماعی و میزان درآمد قادرند ۳۴ درصد از واریانس کل تغییرات شادی را تبیین کنند.

بررسی وضعیت اجزای سرمایه اجتماعی نشان می‌دهد که میزان انسجام اجتماعی بیش از اعتماد اجتماعی و مشارکت اجتماعی است و در کل شاخص سرمایه اجتماعی در وضعیت نسبتاً مطلوبی قرار دارد. نتایج تحقیقات مورد استفاده در پیشینه تحقیق در زمینه سرمایه اجتماعی و شادکامی، همگی بر تأثیر مثبت سرمایه اجتماعی بر شادی اذعان دارند و تفاوت آن‌ها در رابطه با اثرگذارترین بُعد سرمایه اجتماعی است. در زمینه

رابطه میان متغیرهای اقتصادی نیز درآمد بر میزان شادی افراد رابطه معنادار داشته و بیکاری در این تحقیق بر میزان شادی افراد تأثیر نداشت. نتایج حاصل شده در رابطه با متغیرهای اقتصادی حاکی از آن است که در اکثریت غالب نظریات و مطالعات تجربی قید شده در پیشینه پژوهش، میزان درآمد و بیکاری با شادی رابطه معناداری دارد.

در رابطه با متغیر بیکاری نتایج تحقیقات خورسندی و عزیزی (۱۳۹۵) و خورسندی و علی‌بابایی (۱۳۹۵) حاکی از تأثیر بسیار زیاد بیکاری بر میزان شادکامی است. البته باید اذعان داشت که این تحقیقات در سطح کلان صورت گرفته‌اند. اما نتایج مطالعه آگان و همکاران (۲۰۱۶) به این نکته اشاره دارد که بیکاری و تورم باعث کاهش شادی در سطح کلان می‌شود. با استناد به نتایج مطالعه آگان و با توجه به این‌که این تحقیق در سطح خرد انجام شده و اکثریت قریب به اتفاق جمعیت شاغلین جویای کار در جامعه آماری تحقیق را خانم‌ها تشکیل داده‌اند و با توجه به این‌که در جامعه ما به لحاظ فرهنگی مسئولیت تأمین مالی خانواده به عهده آقایان است، این فرضیه که در مطالعات سایرین مورد تأیید قرار گرفته، در رابطه با جامعه آماری ما صادق نیست. مطالعه منتظری و همکاران (۱۳۹۱) نیز به این موضوع اذعان دارد. استان کردستان با وجود نرخ بالای بیکاری رتبه پنجم شادی را کسب نموده و استان یزد با وجود نرخ پایین بیکاری، غمگین‌ترین استان کشور است.

در رابطه با ارتباط میان شادکامی و متغیرهای زمینه‌ای نیز می‌توان گفت که در برخی از مطالعات انجام شده میان متغیرهای زمینه‌ای و شادی رابطه معناداری وجود دارد و در برخی از مطالعات میان این متغیرها و شادی رابطه معناداری وجود ندارد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که تأثیر این متغیرها با شادی از یک جامعه آماری به جامعه آماری دیگر متفاوت است و نتایج به دست آمده در پژوهش حاضر نیز با پیشینه بیان شده برای آن تطبیق دارند. با توجه به نتایج به دست آمده از پژوهش، پیشنهادهایی که بر مبنای این پژوهش می‌توان ارائه نمود، باید در بخش سیاستی (اجتماعی) ملاحظه شوند:

۱- اعلام نتایج پژوهش به سیاست‌گذاران فرهنگی کشور برای هدایت سیاست‌ها و تدوین سیاست‌های جامع به‌گونه‌ای که در حوزه اختیارات و مسئولیت‌های سازمان‌های مرتبط دیده شود؛

۲- توجه به ارتقای فرهنگی به‌ویژه در زمینه «اخلاق» در شئون گوناگون زندگی جمعی. در این زمینه بررسی‌ها و اقدامات شورای فرهنگ عمومی کشور در اولویت نخست توجه خواهد بود و بنا به نتایج پژوهش اغلب شاخص‌های بخش اعتماد اجتماعی با موضوع اخلاق مرتبط بوده که به‌این‌ترتیب توجه به این حوزه از اهمیت بالایی برخوردار می‌گردد؛

۳- تأثیر مشارکت اجتماعی در ایجاد احساس شادی توجه را به سمت اتخاذ تدابیری مؤثر برای افزایش سهم شهروندان در فعالیت‌های عام‌المنفعه و مؤثر در بهبود زندگی جمعی جلب می‌کند. بنابراین درخواست برنامه‌های جدید در حوزه مشارکت شهری و روستایی برای تأثیرگذاری هرچه بیشتر آحاد اعضا و شهروندان می‌تواند در ایجاد شادی تأثیر بسزایی ایفا نماید؛

۴- بازنگری مستمر در قوانینی که به‌صورتی به درآمد اعضای جامعه مرتبط است؛ با توجه به نتایج این پژوهش، مجموعه اقدامات باید شامل هر امری باشد که به‌گونه‌ای به افزایش درآمدی بینجامد مانند: اصلاح قوانین مالیاتی، توجه به اصلاح شکاف‌های درآمدی، مؤثر شدن دوره‌های مهارت در افزایش درآمد و ...

منابع

- آرگایل، مایکل. (۱۳۸۳). *روانشناسی شادی*. ترجمه: مسعود گوهری انارکی و دیگران. تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.
- اکبر زاده، فاطمه؛ دهقانی، حمید؛ خوش فر، غلامرضا و جان علیزاده چوبدستی، حیدر. (۱۳۹۲). بررسی سه نوع سرمایه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی بر شادی جوانان *جامعه‌شناسی کاربردی*. سال ۲۴. شماره اول.
- امیرکافی، مهدی. (۱۳۷۴). اعتماد اجتماعی، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*، دانشگاه شهید بهشتی.
- امیرکافی، مهدی و زارع، بهنام. (۱۳۹۱). بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر شادکامی (مورد مطالعه: شهر کرمان)، *راهبرد اجتماعی و فرهنگی*. سال ۲. شماره ۵.
- باستانی، سوسن و ساعی مهر، منیره. (۱۳۸۶). سرمایه اجتماعی و مهاجرت و استقرار در شهرهای بزرگ (مورد شهر تبریز). *جامعه‌شناسی ایران*. دوره ۸. شماره ۱.
- خورسندی، مرتضی و عزیزی، زهرا. (۱۳۹۵). برآورد آستانه تأثیر بیکاری بر شادی، *سیاست‌گذاری پیشرفت اقتصادی*. سال ۳. شماره ۷.
- خورسندی، مرتضی و علی بابائی، نسترن. (۱۳۹۵). بیکاری بدتر است یا تورم؟ مقایسه اثر بیکاری و تورم بر شادی. *فصلنامه پژوهشنامه اقتصادی*. سال ۱۶. شماره ۶۳.
- خوش فر، غلامرضا؛ جانعلی‌زاده، حیدر؛ اکبر زاده، فاطمه و دهقانی، حمید. (۱۳۹۲). تأثیر سرمایه اجتماعی بر شادی جوانان شهر بابلسر. شماره ۵۱.
- دریکوندی، هدایت اله. (۱۳۸۱). بررسی عوامل نشاط‌انگیز در دانش‌آموزان مدارس راهنمایی پسرانه شهر اصفهان از نظر مدیران و مربیان پرورشی. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد* برنامه‌ریزی آموزشی. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه اصفهان.
- ربانی، علی؛ ربانی، رسول و گنجی، محمد. (۱۳۹۰). رویکردی جامعه‌شناختی به احساس شادمانی سرپرستان خانوار در شهر اصفهان. *مسائل اجتماعی ایران*. سال ۲. شماره ۱.
- سهراب زاده، مهران؛ حسینی زاده، سید سعید؛ امامعلی زاده، حسین و سخایی، ایوب. (۱۳۹۵). سرمایه و شادی؛ پژوهشی در باب ارتباط میان سرمایه اجتماعی و فرهنگی با احساس شادی (مورد مطالعه: شهروندان شهرستان آران و بیدگل). *برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*. شماره ۲۸.
- صیادی‌فر، سمیه و دوستی، علی. (۱۳۸۴). حفظ یا حذف شادی. *روزنامه همشهری*. ۱۳۸۴/۱۲/۲۲.

- فتاحی، شهرام؛ کرمی، جهانگیر و محمدی راد، منصور. (۱۳۹۵). بررسی عوامل اقتصادی - اجتماعی مؤثر بر شادی و بهره‌وری نیروی کار (مطالعه موردی کارگاه‌های صنعتی شهرستان کرمانشاه). مدیریت بهره‌وری. سال ۹، شماره ۳۶.
- فخاریان، منا. (۱۳۹۴). نقش سرمایه اجتماعی در شادی جوانان (مورد مطالعه: دانشجویان دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز). پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.
- فیتز پتریک، تونی. (۱۳۸۱). نظریه رفاه: سیاست اجتماعی چیست؟. ترجمه: هرمز همایون پور. تهران: گام نو.
- قاسم‌زاده، داود. (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و برون‌گروهی با شادی در بین شهروندان شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- کیا، علی‌اصغر و امیری، رقیه. (۱۳۹۲). بررسی میزان نشاط اجتماعی و عوامل مرتبط با آن در بین شهروندان ۶۴-۱۵ سال شهر اهواز. برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی. سال ۴، شماره ۱۵.
- گنجی، محمد. (۱۳۸۷). تحلیل عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر میزان احساس سرپرستان خانوار در شهر اصفهان. رساله دکتری. دانشگاه اصفهان.
- متوسلی، محمود و زبیری. هدی. (۱۳۹۲). انسجام اجتماعی؛ منشأ توسعه اقتصادی. توسعه روستایی. دوره ۵، شماره ۲.
- محسنی تبریزی، علیرضا. (۱۳۷۵). بیگانگی مانعی برای مشارکت و توسعه ملی. نامه پژوهش. شماره ۱.
- منتظری، علی و همکاران. (۱۳۹۱). میزان شادکامی مردم ایران و عوامل مؤثر بر آن: مطالعه سلامت از دیدگاه مردم ایران. پیش. دوره ۱۱، شماره ۴.
- موسوی، میر طاهر؛ ربیعی، حسن و قاسم‌زاده، داود. (۱۳۹۴). بررسی ارتباط بین سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و شادی در بین شهروندان شهر تهران در سال ۱۳۹۰. سال ۸، شماره ۳۰.
- نصرتی نژاد، فرهاد؛ سخایی، ایوب و شریفی، حجت. (۱۳۹۴). مطالعه رابطه بین سرمایه اجتماعی جوانان و میزان شادکامی آنان. مطالعات توسعه اجتماعی - فرهنگی. دوره ۴، شماره ۲.
- هزارجریبی، جعفر و صفری شالی، رضا. (۱۳۸۹). بررسی مفهوم شادکامی اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی در استان مرکزی). برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی. شماره ۳.

- هزارجریبی، جعفر و مرادی، سجاد. (۱۳۹۳). نشاط اجتماعی و عوامل مرتبط با آن (مطالعه‌ای در بین دانشجویان دانشگاه علامه طباطبائی)، *مطالعات ملی*. سال ۱۵. شماره ۶۰. ژ

- Abbott, P., & Sapsford, R. (2006). Life-satisfaction in post-Soviet Russia and Ukraine. *Journal of Happiness Studies*, 7(2), 251-287.
- Agan, Y., Sevinc, E., & Orhan, M. (2009). Impact of Main Macroeconomic Indicators on Happiness. *European Journal of Economic and Political Studies*, 2(2), 13-21.
- Bjørnskov, C. (2008). Social capital and happiness in the United States. *Applied Research in Quality of Life*, 3(1), 43-62.
- Chang, W. C. (2009). Social capital and subjective happiness in Taiwan. *International Journal of Social Economics*, 36(8), 844-868.
- Growiec, K., & Growiec, J. (2011). *Trusting only whom you know, knowing only whom you trust*: the joint impact of social capital and trust on individuals' economic performance and happiness in CEE countries.
- Han, S. (2015). Social capital and subjective happiness: Which contexts matter? *Journal of Happiness Studies*, 16(1), 241-255.
- Legatum Institute. (2017). The Legatum Prosperity Index 2017- Creating the Pathways from Poverty to Prosperity, URL: <http://www.prosperity.com>.
- Leung, A., Kier, C., Fung, T., Fung, L., & Sproule, R. (2013). Searching for happiness: The importance of social capital. In *The exploration of happiness* (pp. 247-267). Springer, Dordrecht.
- Rodríguez-Pose, A., & Von Berlepsch, V. (2013). Social capital and individual happiness in Europe. *Journal of Happiness Studies*, 15(2), 357-386.
- Seligman, M. E., & Royzman, E. (2003). Happiness: The three traditional theories. *Authentic Happiness Newsletter*, (July).